

2017. GADA DARBĪBAS PĀRSKATS

Satversmes aizsardzības birojs (SAB) ir viena no trim Latvijas valsts drošības iestādēm. Likumā noteiktā kārtībā SAB veic izlūkošanu un pretizlūkošanu, klasificētās informācijas aizsardzību, kā arī veic un kontrolē informācijas apmaiņu ar starptautiskām organizācijām.

Pārskatā svarīgākais:

- 2017. gadā Krievijas pret Rietumvalstīm, tajā skaitā Latviju, īstenotā ārpolitika un drošības politika bija vērsta uz konfrontāciju. Arvien biežāk Krievija, izmantojot visdažādākos tai pieejamos līdzekļus, cenšas sev labvēlīgi ietekmēt ES un NATO dalībvalstu iekšpolitiskos procesus, tai skaitā iejaucoties vēlēšanās un ietekmējot sabiedrisko domu. Krievijas rīcības izzināšana un analīze, kā arī pasākumu īstenošana nacionālās drošības stiprināšanai ir galvenais SAB uzdevums.
- 2017. gadā SAB īstenoja pretizlūkošanas darbu pret vairāku ārvalstu specdienestiem. Lielāko apdraudējumu Latvijas interesēm rada Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu aktīvā darbība. Darbs notiek gan izmantojot diplomātisko piesegu, gan strādājot no Krievijas teritorijas. Izlūkošanas interese konstatēta par plašu jautājumu loku. Latvijas drošības politika, aizsardzības spējas un militārā joma ir viena no galvenajām Krievijas izlūkošanas prioritātēm. Detalizēta uzmanība tiek veltīta visiem ar Latvijas līdzdalību NATO saistītiem aspektiem. Augsta izlūkošanas interese ir arī par priekšvēlēšanu un vēlēšanu procesiem.
- Pieaug Rietumvalstu, tajā skaitā Latvijas sabiedrības spēja atpazīt un kritiski vērtēt Krievijas propagandu un prokrievisku organizāciju ietekmes pasākumus. Ietekmes nodrošināšanai Kremļa attīsta spējas īstenot sarežģītas ietekmes operācijas, kurās liela loma ir kiberspējām. Arī viltus ziņu izplatīšana, izmantojot kiberuzbrukumus, kļūst par zīmīgu tendenci.
- Pēdējo 3-4 gadu laikā Latvijā ir gandrīz divkārtšojies kiberuzbrukumu skaits, ko spiegošanas nolūkā īstenojuši ārvalstu izlūkošanas un drošības dienesti. Lielākoties kiberspiegošana vērsta pret valsts institūcijām, tajā skaitā ārlietu, aizsardzības un iekšlietu sektoriem. Šādu kiberuzbrukumu skaits gadā sasniedz pāris desmitus gadījumu.
- Pakalpojumu atteices uzbrukumi jeb DDoS ir kļuvis par salīdzinoši izplatītu kiberuzbrukumu veidu, kas tiek vērsts pret dažādu institūciju informāciju tehnoloģiju (IT) sistēmām. IT sistēmām, kuru darbība nodrošina būtiskas valsts un sabiedriskās funkcijas, tiek piemēroti īpaši aizsardzības risinājumi. Īpaši aizsargātās IT sistēmas gadā var saskarties pat ar pāris simtiem DDoS uzbrukumu, un ārvalstu specdienesti varētu būt atbildīgi par aptuveni 5% no šiem uzbrukumiem.
- Krievija būtiskus resursus iegulda komunikācijas sistēmu kontroles spēju attīstībā. Krievijas specdienesti spēj noklausīties telefonsarunas un kontrolēt datu plūsmu, ja viens no abonentiem atrodas Krievijā, kā arī gadījumos, kad abas personas ir ārpus Krievijas, bet sarunas datu plūsma iziet vai apzināti tiek maršrutēta caur Krievijas sakaru infrastruktūru.
- Krievijas ietekmes pasākumus Baltijas reģionā īsteno Krievijas veidotas un kontrolētas pseidoakadēmiskas un ekspertu organizācijas. Arvien izteiktāk kā šādu organizāciju darbības centrs iezīmējas Kaļiņingrada, kur 2017. gadā aktīvi darbojušās tādas organizācijas kā "Rossijskaja asociācija Pribaltijskih issledovanij" un diskusiju klubs "Kaliningradskij blogpost".

Ievads

Būtiskāko apdraudējumu Latvijas valsts drošībai rada Krievijas agresīvā ārpolitika, kas vērsta ne tikai pret Latviju, bet arī pret Baltijas jūras reģionu kopumā, kā arī uz NATO, Eiropas Savienības (ES) un Rietumvalstu vājināšanu. Pieaugošus drošības riskus rada Krievijas militārās aktivitātes reģionā, tomēr nozīmīgs apdraudējums ir saistīts ar nemilitārajiem Krievijas ietekmes instrumentiem, kuri bieži ir diskrēti, bet ar ilgtermiņa efektu. Krievijas pieaugošās kiberspējas un gatavība tās pielietot rada vienu no visstraujāk augošajiem draudiem Rietumvalstu drošībai. Pēdējos gados Krievija pret Rietumvalstīm īstenojusi vairākas sarežģītas un vērienīgas ietekmes operācijas, lai ietekmētu šo valstu iekšpolitiskos procesus. Operācijās plaši tika izmantota kibertelpa un informatīvā vide. 2018. gada 4. martā Lielbritānijā, visticamāk, Krievijas īstenotais atentāts pret bijušo Krievijas izlūku Sergeju Skripaļu, kurā tika pielietota augsti toksiska viela un briesmām pakļauti vairāki desmiti apkārtējo cilvēku, apliecina Krievijas gatavību savu mērķu sasniegšanai īstenot arvien agresīvākas operācijas un arī turpmāk ieturēt konfrontācijas politiku.

2017. gadā Krievijas īstenotās aktivitātes pret Latviju visaktīvāk izpaudās kā Krievijas ietekmes pasākumi informatīvajā telpā, darbs ar ietekmes aģentiem, tajā skaitā tautiešu politikas īstenošana, ekonomisko ietekmes instrumentu pielietošana, kā arī speciālo dienestu aktivitātes un pieaugoša aktivitāte kibertelpā.

Krievija

Līdzīgi kā pēdējos gados, arī 2017. gadā Krievijas pret Rietumiem vērsta ārpolitika un drošības politika raksturojama kā konfrontējoša gan konkrētā rīcībā, gan politiskajā retorikā un propagandā. To nosaka pašreizējās Krievijas elites pārliecība, ka Rietumvalstu ietekmēti, atbalstīti un sponsorēti sabiedrības protesti un neapmierinātība teorētiski var apdraudēt valdošā režīma stabilitāti. Arī NATO un ES integrācijas un paplašināšanās procesus Krievijas elite uztver īpaši saasināti, jo ģeopolitiski tas mazinātu Krievijas ietekmi un veicinātu Rietumu vērtību telpas paplašināšanos, kas ilgtermiņā var mainīt pašas Krievijas sociālo vidi.

Balstoties uz šīm nostādņām, Krievija 2017. gadā aktīvi strādāja pie ģeopolitiskās ietekmes palielināšanas, tajā skaitā pastiprinot iesaisti konfliktu un krīžu reģionos kā Afganistāna, Lībija, Ziemeļkoreja un Sīrija, un atsevišķos gadījumos Krievijas rīcības galvenais vadmotīvs bija ASV ietekmes mazināšana. Ja Ziemeļkorejas problēmu jautājumā Krievijas iesaiste aprobežojās ar politiski diplomātiskiem līdzekļiem ANO Drošības padomes ietvaros, tad, piemēram, Sīrijas jautājumā Krievija ir izmantojusi vai sekmējusi daudz plašāku taktisko līdzekļu arsenālu, tai skaitā militārās ietekmes un pat ķīmiskos ieroču pielietošanu. Krievijas politika Sīrijā skaidri demonstrē, ka bez Kremļa piekrišanas režīma maiņa netiks pieļauta.

Krievija 2017. gada laikā ir turpinājusi centienus destabilizēt transatlantiskās attiecības NATO ietvaros, vājināt ES vienotību un mazināt ES kopējās ārpolitikas nozīmi. Lai neitralizētu ES un NATO ietekmi, 2017. gadā Krievija turpināja īstenot agresīvu ārpolitiku pret Balkānu valstīm (Melnkalni, Bosniju un Hercegovinu), Moldovu, Ukrainu un Gruziju. Krievija savu mērķu sasniegšanai ir izmantojusi kiberuzbrukumus, propagandas un dezinformācijas kampaņas, speciālos dienestus, kā arī citas hibrīdapdraudējuma taktikas, tomēr Maskava nav guvusi vērā ņemamas sekmes un šo valstu izvēlētais ārpolitikas kurss kopumā ir saglabājies nemainīgs.

2017. gads iezīmē būtisku tendenci Krievijas ārpolitikas un drošības politikas izpausmēs – Krievija ar visdažādākajiem līdzekļiem ir aktīvi centusies sev izdevīgā veidā ietekmēt iekšpolitiskos procesus ES un NATO dalībvalstīs. 2017. gadā turpinājās un plašu starptautisku rezonansi uzturēja izmeklēšana par Krievijas centieniem ietekmēt ASV prezidenta vēlēšanu iznākumu 2016. gadā.

Līdzīgā veidā Krievija 2017. gadā centās iesaistīties vai savās interesēs izmantot vēlēšanas Francijā un Vācijā, kā arī ietekmēt iekšpolitisko situāciju Spānijā.

Krievija ir centusies sev labvēlīgi ietekmēt iekšējos procesus ES un NATO dalībvalstīs, izmantojot politiski diplomātiskos līdzekļus, ekonomiskās attiecības (īpaši enerģētikas jomā), demonstrējot militāro potenciālu, attīstot kiberuzbrukumu spējas, kā arī mērķtiecīgi izplatot dezinformāciju un propagandu. Krievijas intereses iepretim citām valstīm atkarīgas no dažādiem faktoriem – vēstures, saiknes ar elites grupām, kultūras saiknēm, ietekmes iespējām u.c. Krievijas ārpolitikas un drošības politikas veidošanā arvien lielāka ietekme ir Krievijas spēka struktūrām, tajā skaitā Aizsardzības ministrijai un specdienestiem.

Baltijas jūras reģionā Krievijas politika 2017. gadā lielā mērā izriet no iepriekšminētā ģeopolitiskā pretnostatījuma transatlantiskajām attiecībām. Arī mācību ZAPAD 2017 stratēģiskais mērķis bija vērsts pret NATO, īpaši ASV, militāro klātbūtni Baltijas valstīs un Polijā.

Kopumā Krievijas intereses ir raksturojamas kā mainīgas un tiek pielāgotas situācijas attīstībai. 2017. gadā gan Krievijas iekšpolitikā, gan ārpolitikā būtiska uzmanība tika pievērsta tam, lai mazinātu Krievijas olimpisko sportistu dopinga skandāla ietekmi. Krievijas intereses šajā gadījumā izpaudās centienos ietekmēt starptautiskās organizācijas, izplatīt Kremļa organizētu propagandu un dezinformāciju, veidojot sev politiski izdevīgus un pret Rietumiem vērstus vēstījumus. Šajā jomā Krievija plaši izmantoja dažādas hibrīdapdraudējuma taktikas.

2017. gada laikā Krievija dažādos formātos ir centusies panākt, lai starptautiskās ekonomiskās sankcijas, ka tika noteiktas pēc Krievijas agresijas pret Ukrainu, tiktu atceltas, mazinātas vai vismaz pārskatītas. Sankciju jautājums ir bijis Krievijas ārpolitikas prioritāro interešu lokā, tomēr vienlaicīgi šis temats ir prasmīgi izmantots iekšpolitiskām vajadzībām, lai pamatotu pret Rietumiem orientēto politiku.

Krievijas gadījumā ārpolitika ir cieši saistāma ar valdošās elites iekšpolitiskajām interesēm – nodrošināt valdošā režīma stabilitāti. 2017. gads šajā ziņā Krievijā bija īpašs, jo dažādos varas līmeņos notika gatavošanās prezidenta vēlēšanām. 2017. gada reģionālās vēlēšanas atklāja ārkārtīgi zemu sabiedrības interesi par politiku, apātiju un vienaldzību pret Kremļa propagandu, kas izpaudās zemā līdzdalībā, īpaši Maskavā un Sanktpēterburgā. Kremļa politiskās tehnoloģijas 2017. gadā bija vērstas uz to, lai panāktu pēc iespējas augstāku sabiedrības līdzdalību prezidenta vēlēšanās. Pretējā gadījumā tas ļautu apšaubīt Krievijas prezidenta Vladimira Putina leģitimitāti.

Krievijas iekšpolitiskās attīstības tendences demonstrē vadošās elites centieni veidot jaunu ideoloģisko platformu, kas spētu saliedēt Krievijas sabiedrību un dažādas etniskās grupas. Tiek attīstīts "Eirāzijas projekts", kā ietvaros notiek mēģinājums informatīvajā un Kremļa mediju laukā savienot krievu šovinistiskās, sociālistiskās, pareizticības un militarisma idejas. No Krievijas elites puses šis ir mēģinājums pārvarēt Krievijas sabiedrības šķelšanos, veidojot ideoloģiski kreiso un pat monarhisko ideju sintēzi, kas balstās uz Krievijas impērijas un PSRS vēsturiskās pieredzes pamatiem. Ideoloģiski labējās un liberāli orientētās sabiedrības grupas tiek apzināti marginalizētas, ierobežotas un apspiestas, jo tiek uztvertas kā neatbilstošas pašreizējām Krievijas attiecībām ar Rietumiem.

Krievijas iekšpolitisko situāciju 2017. gadā pasliktināja valsts ekonomiskās un sociālās problēmas. Lai gan Krievijas makroekonomiskie rādītāji liecina, ka pagājušajā gadā recesijas process ir beidzies, ekonomiskās izaugsmes rādītāji ir zemi, tie neatbilst Kremļa politiskajām prasībām. 2017. gadā turpinājās Krievijas iedzīvotāju reālo ienākumu samazināšanās, īpaši aktuāla šī problēma ir reģionos. Pasliktinoties Krievijas iedzīvotāju dzīves līmenim, apdraudēts tiek Kremļa neformālais sociālais līgums, kas gadiem ilgi ir ļāvis palielināt iedzīvotāju ienākumus, vienlaicīgi ierobežojot politiskās un pilsoniskās brīvības. Iztērējot pirms krīzes laika uzkrātos rezerves fondus, Krievijas valdībai ir arvien sarežģītāk izpildīt savas budžeta saistības pat neskatoties uz pašlaik ārēji izdevīgajām naftas cenām. Ekonomisko situāciju ievērojami pasliktina starptautiskās sankcijas,

finanšu problēmas Krievijas banku sistēmā, izvairīšanās no ekonomisko un sociālo reformu veikšanas (piemēram, nodokļu un pensiju jomā), nepietiekamais ārējo un iekšējo investīciju apjoms, kā arī valsts lielo korporāciju dominēšana un neefektīvā Krievijas institūciju darbība. Šāda sociāli ekonomiskā situācija 2017. gadā saasināja atsevišķu Krievijas elites grupu iekšējo cīņu par resursiem un attiecīgu kadru politiku.

Ārvalstu izlūkošanas un drošības dienesti

Ārpus NATO un ES valstu izlūkošanas un drošības dienestu (turpmāk – ārvalstu specdienestiem) darbs ir būtisks valsts drošības apdraudējums, kas vērsts gan pret Latvijas nacionālajām, gan sabiedroto interesēm un kolektīvo drošību. Ārvalstu specdienestu darbības mērķis ir iegūt publiski nepieejamu un apsteidzošu informāciju, kas dienesta pārstāvētajai valstij dotu priekšrocības politisku, ekonomisku un militāru lēmumu pieņemšanai. Bez informācijas vākšanas specdienesti īsteno aktīvos pasākumus, kuru mērķis ir ietekmēt Latvijas, ES un NATO lēmumu pieņemšanas procesu, kā arī sabiedrības viedokli.

2017. gadā SAB īstenoja pretizlūkošanas darbu pret vairāku ārvalstu specdienestiem. Lielāko apdraudējumu Latvijas interesēm rada Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu aktīvā darbība, savukārt citu valstu specdienestu aktivitātes vērtējamas kā mērenas un būtisku apdraudējumu Latvijas interesēm nerada. Izlūkošanas informācijas iegūšanai un aktīvo pasākumu īstenošanai specdienesti izmanto daudzpusīgas darba metodes – informācijas avotus un kontaktpersonas, publiskās informācijas analīzi, kiberspējas, sarunu un datu pārtveršanu.

Krievijas specdienesti īsteno mērķtiecīgu un sistemātisku darbu, lai iegūtu izlūkošanas informāciju par būtiskākajiem Latvijas iekšpolitikas, ārpolitikas, drošības politikas, ekonomikas un enerģētikas politikas aspektiem, kā arī seko līdzi sociālajiem procesiem un sabiedrības noskaņojumam. Latvijas drošības politika, aizsardzības spējas un militārā joma ir viena no galvenajām Krievijas izlūkošanas prioritātēm. Detalizēta uzmanība tiek veltīta visiem ar Latvijas līdzdalību NATO saistītiem aspektiem, un jo īpaši par Alianses rīcības stratēģiju reģionā. Krievijas izlūkdienestus interesē Latvijas tiesībsargājošo un valsts drošības iestāžu darbība, tajā skaitā personāls, finansējuma apjoms, savstarpējā sadarbība un pakļautība, kā arī rīcības plāni krīzes situācijās. Arī 2017. gadā konstatēta pastiprināta Krievijas specdienestu interese par robežas drošības jautājumiem.

Attiecībā uz Latvijas iekšpolitiku Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu redzeslokā ir plašs jautājumu spektrs, un jo īpaši visi būtiskākie politiskie notikumi un to aizkulises. Augsta izlūkošanas interese ir par priekšvēlēšanu un vēlēšanu procesiem, politisko partiju pozīcijām, politiskajiem līderiem, vadošajām amatpersonām. Arī politiskie un sociālie procesi pašvaldībās – tajā skaitā pierobežas reģionos – ir Krievijas izlūkdienestu uzmanības lokā. 2017. gadā Krievijas specdienesti sekoja līdzi pašvaldību vēlēšanu norisei, analizēja to iznākumu, tajā skaitā vērtējot, vai un kā municipālo vēlēšanu rezultāti ietekmēs partiju pozīcijas 2018. gadā rudenī gaidāmajās Saeimas vēlēšanās.

Krievijas izlūkošanas un drošības dienesti aktivitātes pret Latviju īsteno, strādājot no dažādām pozīcijām. Izlūki Latvijā strādā legālo rezidentūru ietvaros, kad darbam tiek izmantotas diplomātiskais piesegs. Pēdējos gados Krievijas specdienestu iespējas izmantot diplomātisko piesegu kontaktu veidošanai un izlūkošanas ziņu iegūšanai apgrūtinā tas, ka atsevišķās jomās samazinājusies valstu oficiālā sadarbība, turklāt pieaugusi sabiedrības vērība pret aizdomīgām “diplomātu” darbībām.

Aktīva Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu darbība notiek pierobežā. FDD kontrolē KF pierobežas zonu un valsts robežu, izmantojot KF Robežsardzes dienestu, savukārt operatīvo

darbību veikšanai FDD nereti izmanto citu institūcijas, kurām uz robežas ir jāveic leģitīmas funkcijas, piemēram, Federālo Muitas dienestu vai Galveno pārvaldi migrācijas jautājumos.

Ārvalstu specdienesti, tajā skaitā Krievijas izlūkošanas un drošības dienesti, pret Latvijas valstspiederīgajiem strādā arī savā teritorijā, kā arī trešajās valstīs un starptautiskajās organizācijās. Krievijā ir plaši izplatīta prakse, ka specdienesti izmanto citu institūciju un organizāciju piesegu, parasti ieņemot amatus, kas saistīti ar starptautiskas sadarbības veidošanu. Dienesti strādā Krievijas valsts, pašvaldību, nevalstisko organizāciju, mediju, augstskolu piesegā.

Krievijas specdienestu darbs pret Latviju tiek īstenots arī informatīvajā telpā un kibertelpā, kam ir pārrobežu raksturs. Dienestos ir izveidotas īpašas struktūrvienības, kas plāno un īsteno gan kiberuzbrukumus, gan informācijas un psiholoģiskās operācijas. Turklāt Krievijas dienestiem ir attiecīgā infrastruktūra pasākumu īstenošanai informatīvajā telpā – tie var piekļūt gan Kremļa kontrolētajiem medijiem, gan arī uztur savus resursus internetā.

Krievijas ietekmes pasākumi un propaganda

Ievērojami līdzekļi joprojām tiek tērēti Krievijas informatīvās ietekmes un propagandas aktivitātēm Rietumvalstīs. Vērienīgākie no propagandas projektiem ir telekanāls “RT” un multimediju platforma “Sputnik”, kuru darbības nodrošināšanai un pieejamības paplašināšanai tiek atvēlēti ievērojami līdzekļi. Tomēr kopumā Kremļa propagandas mediju ietekme Rietumvalstīs ir visai ierobežota, to ieguldījums Kremlim izdevīgu procesu virzīšanā ir mazs.

Līdztekus tradicionālajām propagandas metodēm Kremlis 2016. un 2017. gadā Rietumvalstīs ir izvērsis vairākas sarežģītas ietekmes operācijas, kas bija pieskaņotas vēlēšanām ASV, Francijā un Vācijā un kas tika īstenotas ar mērķi ietekmēt vēlēšanu rezultātus. Šajās operācijās tika izmantota dažādu metožu kombinācija un Krievija atbildību par tām slēpa. Piemēram, kiberspiegošanas rezultātā iegūti politiku e-pasti un dokumenti tika selektīvi publicēti medijos un internetā, tam tika pieskaņotas informatīvas kampaņas – piemēram, šīs ziņas komentēja dažādi eksperti, ar komentāriem pārpublicēja citi mediji, tika organizētas “troļļošanas” kampaņas un aktivitātes sociālajos tīklos, un daļa no šīm aktivitātēm tika robotizēta, lai sasniegtu masveidīgu rezultātu. Reālā informācija tika kombinēta ar viltus ziņām. Arī turpmāk Kremlis var izmantot līdzīgu ietekmes operāciju modeli. Tomēr līdz ar katru šādu gadījumu Rietumvalstu vērība un līdz ar to arī spēja pretoties šādām operācijām pieaug, kas varētu likt Kremlim pārskatīt izvēlētas metodes, meklējot citu ietekmes operāciju taktiku.

Krievijas ietekmes pasākumu un propagandas uzdevumi Latvijā atbilst Krievijas ārpolitikas mērķiem palielināt ģeopolitisko ietekmi reģionā, vienlaikus vājinot NATO un ES, kā arī Baltijas valstu pozīcijas šajās organizācijās. Ietekmes pasākumi informatīvajā telpā vērsti uz Latvijas valsts vājināšanu, cenšoties veicināt sabiedrības neuzticību valstij un valdībai, apšaubīt Latvijas ģeopolitisko kursu NATO un ES ietvaros, īstenojot Latvijas starptautisko diskreditāciju, veicināt konflikta potenciālu, uzsverot un saasinot etniskās, lingvistiskās, vēstures izpratnes atšķirības. Informatīvā telpa ir izšķiroša arī “krievu pasaules” un Kremļa pasaules redzējuma popularizēšanai. Galvenās Krievijas aktivitāšu tēmas informatīvajā vidē pēdējos gados kopumā saglabājas nemainīgas. Atkarībā no situācijas tiek mainīti atsevišķi uzsvāri un pieskaņoti vēstījumi. 2017. gadā Krievijas ietekmes pasākumu viena no galvenajām tēmām bija NATO spēku izvietojums reģionā, izplatot maldinošus vēstījumus, ka tieši NATO destabilizē drošības situāciju reģionā, paplašinātā NATO spēku klātbūtne ir pretrunā Latvijas interesēm un rada draudus civiliedzīvotājiem.

Galveno pamatu Krievijas informatīvai ietekmei Latvijā veido retranslētie Kremļa kontrolētie televīzijas kanāli. Darbu Baltijā 2017. gadā turpināja “Rossija Segodnja” struktūras “Sputniknews” un “Baltnews”, tomēr to ietekme ir visai ierobežota. Līdztekus medijiem Krievijas ietekmes pasākumus Baltijas reģionā īsteno arī Krievijas veidotas un kontrolētas pseidoakadēmiskas un ekspertu organizācijas. Redzamākās no tām 2017. gadā bija fonds “Istoričeskaja pamjatj”, apvienība “Rossijskaja

asociācija Pribaltijskih issledovaniĵ” un diskusiju klubs “Kaliningradskij blogpost”. Pēdējās divas no šīm organizācijām dibinātas un aktīvi darbojas Kaļiņingradā, kas arvien izteiktāk iezīmējas kā pret Baltiju vērsto ietekmes pasākumu realizācijas centrs. To nosaka izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis un I. Kanta vārdā nosauktās Baltijas federālās universitātes radītās iespējas. Apgabalā darbojas vairāki Prezidenta administrācijas Starpreģionālo un kultūras sakaru ar tautiešiem ārvalstīs pārvaldes koordinētie vai iniciētie projekti: portāls RuBaltic.ru, centrs “Rusiskā Baltika”, informācijas aģentūras REGNUM reģionālā redakcija u.c.

“Kaliningradskij blogpost” darbības formāts paredz ikmēneša diskusiju rīkošanu, kurās eksperti tendenciozi aktualizē Krievijas interesēm svarīgos jautājumus. Īpašs uzsvars tiek likts arī uz secinājumu izplatīšanu interneta vidē un sociālajos tīklos. Diskusijas, piemēram, tika vēltas tādām tēmām kā NATO un Baltijas valstu radītajiem draudiem Krievijas Kaļiņingradas anklāvam, rusofobijai un eiroskepticismam Baltijas valstīs u.tml.

Atsevišķus informācijas pasākumu veicējus apvienojošā “Rossijskaja asociācija Pribaltijskih issledovaniĵ” tiek prezentēta kā starpdisciplināra profesionāla apvienība Baltijas valstu vēstures un pašreizējās situācijas pētniecībai un ekspertu konsolidācijai Krievijā. Realitātē notiek tikai dažu personu un viņu sadarbības partneru aktivitātes, kuru uzdevums ir imitēt akadēmisku darbību. Nedaudzajos pasākumos piedalās pārsvarā paši organizatori, lai arī tās tiek pieteiktas kā starptautiskas konferences un to statusu mākslīgi paaugstina specifiski veidota mediju publicitāte. “Rossijskaja asociācija Pribaltijskih issledovaniĵ” ietvaros tiek publicēti pseidozinātniski materiāli, tajā skaitā par krievu tautiešu diskrimināciju Baltijā. 2017. gadā organizācija izdeva V. Buzajeva grāmatu “Pilsoņi un “nepilsoņi: Politiski-tiesiskais Latvijas iedzīvotāju dalījums pēcpadomju periodā”.

Viens no aktīvākajiem Krievijas informācijas pasākumu pret Latviju un Baltijas valstīm realizētajiem un organizatoriem ir Vladimirs Simindejs, kurš darbojas gan apvienībā “Rossijskaja asociācija Pribaltijskih issledovaniĵ”, gan fondā “Istoričeskaja pamjatĵ”. Neskatoties uz reālu akadēmisku aktivitāšu un publikāciju trūkumu, V. Simindejs pozicionē sevi kā Baltijas valstu vēstures un mūsdienu norišu ekspertu, kā arī cīnītāju pret Baltijas valstīs notiekošo vēstures falsifikāciju un pārrakstīšanu. Propagandas materiālu veidošanai V. Simindeja rīcībā 2017. gadā tika nodots plašākam pētnieku lokam nepieejams, speciāli atlasīts, plašs dokumentu klāsts no FDD Centrālā arhīva un citiem slēgtiem arhīviem.

Šie un citi atslepenotie arhīvu dokumenti tiek izmantoti informācijas pasākumu pret Baltijas valstīm sagatavošanai. Mērķtiecīgi atlasīto dokumentu vadmotīvs ir PSRS, padomju tautas un Sarkanās armijas ieguldījums nacisma sagravē, kas nodrošināja antihitleriskās koalīcijas uzvaru Otrajā pasaules karā, un cīņa pret nacistu un viņu atbalstītāju, kā arī cīnītāju pret padomju varu heroizāciju. Uzmanība pievērsta Baltijas valstu ekonomiskajai vēsturei periodā pēc Otrā pasaules kara, pierādot Padomju Savienības centrālo varas institūciju ieguldījumu to attīstībā.

Tomēr kopumā Latvijas un Baltijas sabiedrības attieksme pret Krievijas propagandu pēdējos gados ir kļuvusi kritiskāka, ir pieaugusi iedzīvotāju prasme atpazīt Krievijas tradicionāli izmantotos propagandas kanālus un vēstījumus. Līdz ar to, lai Baltijas valstu informatīvajā telpā izplatītu provokatīvas un diskreditējošas ziņas, Krievija īsteno arvien specifiskāka ietekmes operācijas, kombinējot dažādas metodes. 2017. gadā konstatēti vairāki gadījumi, kad ziņas ievietošanai internetā tiek pielietotas kiberspējas. Tā kā viens no Krievijas spēcīgu dienestu prioritārajiem darba virzieniem reģionā ir NATO spēki, interneta medijos tiek iefiltrētas ziņas, kas šos spēkus diskreditē vai rāda kā draudu iedzīvotājiem. Zīmīgs piemērs ir saistīts ar kiberuzbrukumu ziņu aģentūrai. 2017. gada aprīlī Lietuvas ziņu aģentūras BNS ziņu lentē - tās lietuviešu un krievu valodas versijās – parādījās ziņa par to, ka ASV karavīri Latvijā ir saindējušies ar piparu gāzi, Baltijas jūrā ir nogremdēti ievērojami šīs gāzes krājumi un tikai Kremlis zina, kad šī ekoloģiskā bumba eksplodēs. Lai ievietotu šādu viltus ziņu, tika izmantots kiberuzbrukums.

Vēl viens piemērs ir 2017. gada jūnijā blogošanas vietnē reddit.com ievietota ziņa, ka bumbvedēja B-52 avārijā Lietuvā iznīcināta dzīvojamā māja. Lai ziņai radītu ticamību, tās autors

pirms tam vietnē bija ievietojis vairākas patiesas no citiem avotiem pārpublicētas ziņas un ziņu par avāriju noformējis tā, lai rastos iespaids, ka tā pārpublicēta no ASV Aizsardzības departamenta vietnes. Vēlāk ziņu pārpublicēja vairāki citi mediji un interneta vietnes. Latvijā ziņa tika ievietota prokrieviskā portālā www.baltijalv.lv, turklāt tika ilustrēta ar video no “avārijas vietas.” Šajā vietnē raksts tika ievietots, “uzlaužot” serveri un iekopējot ziņu lapā, apejot oficiālo rakstu ievietošanas procedūru.

Kiberapdraudējums

Lielāko kiberapdraudējumu Latvijai rada ārpus NATO un ES esošo valstu specdienestu, bruņoto spēku kibervienību, kā arī valstu vadītu haktīvistu darbība. Kibertelpu savu interešu īstenošanai izmanto arī teroristiski grupējumi, kas lielākoties izplata propagandu un vervē kaujiniekus. Draudus rada arī kriminālie kibernoziēdznieki un kiberhuligāni. Kibernoziēdzinieku galvenais mērķis visbiežāk ir peļņas gūšana, tomēr tie tīši vai netīši var paralizēt valstij un sabiedrībai svarīgas informācijas tehnoloģiju (IT) sistēmas vai iegūt sensitīvus datus. Būtiski pieaug arī kiberhuligānu darbība, kad īstenoto uzbrukumu mērķis visbiežāk ir IT sistēmas ievainojamību pārbaude.

Galveno kiberapdraudējumu Latvijai rada Krievija, jo Krievijas kiberspējas un gatavība tās pielietot joprojām turpina palielināties. Tas pašreiz uzskatāms par vienu no visstraujāk augošajiem apdraudējumiem Rietumvalstu, tajā skaitā Latvijas, drošībai. Kiberaktivitātes kļuvušas par ierastu Krievijas politikas sastāvdaļu, kas pavada gandrīz visas Krievijas ārpolitiskās un militārās aktivitātes. Pēdējos gados Krievija ir vērsusi spiegošanas kampaņas pret Rietumvalstu institūcijām, kā arī izmantojusi kiberspējas, lai īstenotu apjomīgas informācijas operācijas, kuru mērķis ir spēka demonstrācija un centieni ietekmēt citu valstu iekšpolitiskos procesus.

Krievija būtiskus resursus iegulda, lai attīstītu komunikācijas sistēmu kontroles spējas. Krievijas specdienesti spēj noklausīties telefonsarunas un kontrolēt datu plūsmu, ja viens no abonentiem atrodas Krievijā, kā arī gadījumos, kad abas personas ir ārpus Krievijas, bet sarunas datu plūsma iziet vai apzināti tiek maršrutēta caur Krievijas sakaru infrastruktūru. Šādas spējas pilnībā garantē FDD pārvaldītā operatīvo izmeklēšanas pasākumu sistēma SORM. Tāpat Krievijas izlūkošanas un drošības dienesti attīsta spējas piekļūt internetam pieslēgtām mobilajām iekārtām.

2017. gadā SAB konstatēja vairākus ārvalstu specdienestu vai to vadītu hakeru grupu īstēnotus kiberuzbrukumus, kas lielākoties bijuši vērsti pret valsts institūcijām. Šādu kiberuzbrukumu skaits pēdējo 3-4 gadu laikā Latvijā ir gandrīz divkārtšojies, un gadā sasniedz pāris desmitus gadījumu. Uzbrukumi veikti spiegošanas nolūkā un to veikšanai lielākoties tika izmantota tā dēvētā pikšķerēšanas metode. Proti, izvēlētajiem mērķiem tiek nosūtīta viltus e-pasta ziņa, kas veidota tā, lai mudinātu saņēmēju atvērt vēstuli, kas inficē lietotāja datoru. Vēstuļu saturs bieži tiek īpaši izstrādāts, ņemot vērā katras konkrētās mērķa personas intereses.

Pēdējo mēnešu laikā sabiedrībā rezonansi raisījis jautājums par dažādu valsts un nevalstiskā sektora institūciju IT sistēmu noturību pret pakalpojumu atteices uzbrukumiem jeb DDoS, kas ir kļuvis par salīdzinoši izplatītu kiberuzbrukumu veidu. To institūciju IT sistēmas, kuru darbība nodrošina būtiskas valsts un sabiedriskās funkcijas, ir iekļautas IT kritiskās infrastruktūras (KI) kopumā. Šo institūciju saraksts sistemātiski tiek pārskatīts. Šīs institūcijas ir pakļautas īpašām drošības prasībām, kas cita starpā palielina noturību pret kiberuzbrukumiem. Ja vien tehniski iespējams, šīm IT sistēmām tiek piemēroti DDoS aizsardzības risinājumi, kas līdz šim bijuši veiksmīgi. Īpaši aizsargātās IT sistēmas gadā var saskarties pat ar pāris simtiem DDoS uzbrukumu. Patiesos uzbrukuma iniciatorus un veicējus šādos uzbrukumos noteikt ir ārkārtīgi sarežģīti. SAB aplēses liecina, ka ārvalstu izlūkošanas un drošības dienesti varētu būt atbildīgi par ne vairāk kā 5% no visiem DDoS uzbrukumiem, kas vērsti pret īpaši aizsargātajām IT sistēmām.

Lai arī kiberapdraudējums Latvijai ir salīdzinoši augsts, vienlaikus vērojamas arī pozitīvas tendences drošības stiprināšanai. Pēdējos gados pieaugušas Latvijas valsts drošības iestāžu spējas identificēt ārvalstu specdienestu veiktos kiberuzbrukumus, tiek īstenoti pasākumi IT infrastruktūras stiprināšanai, ir palielinājusies sabiedrības kopējā izpratne par kiberdrošības jautājumiem, tajā skaitā par valsts institūciju gatavība ieguldīt resursus IT drošības uzlabošanai. Būtisku ieguldījumu kiberdrošības jomā sniedz informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcija CERT.LV. Liela loma ir kolektīvās drošības pasākumiem, tajā skaitā Latvijas drošības dienestu sadarbībai ar ārvalstu partneriem. Ņemot vērā risku par iespējamu Krievijas kiberaktivitāšu pieaugumu saistībā ar 2018. gada rudenī gaidāmajām Saeimas vēlēšanām, SAB savas kompetences ietvaros 2017. gadā aizsāka un 2018. gadā turpinās pastiprinātu uzmanību pievērst pazīmēm par kiberuzbrukumiem, kas pieskaņoti vēlēšanu procesam.

NATO un ES institūciju klasificētās informācijas aizsardzība

SAB apakšstruktūra Nacionālā drošības iestāde (NDI) ir atbildīga par NATO un ES klasificētās informācijas aizsardzību. Klasificētās informācijas aizsardzība ir būtisks NATO un ES drošības aspekts un spēja to nodrošināt ir pamats tam, ka Latvija tiek uzskatīta par pilnvērtīgu partneri šajās organizācijās. Klasificētās informācijas aizsardzības pasākumi ir kopums, kas ietver personāla drošību, telpu fizisko drošību, dokumentu aprites drošību, informācijas drošību elektroniskajā vidē un industriālo drošību. NDI funkciju ietvaros SAB ir atbildīgs par visu Latvijas Republikas NATO un ES klasificētās informācijas subjektu kontroli un attiecīgu sertifikāciju. Latvijas Republikas atbilstību NATO un ES klasificētās informācijas aizsardzības standartiem veic atbildīgo NATO un ES drošības struktūru inspekcijas.

2017. gadā SAB veica pārbaudes un izsniedza 1799 sertifikātus pastāvīgam darbam ar NATO klasificēto informāciju un 1860 sertifikātus pastāvīgam darbam ar ES klasificēto informāciju. Piekļuve NATO un ES klasificētajai informācijai atteikta 4 personām.

Valsts noslēpuma aizsardzība

Atbilstoši likuma “Par valsts noslēpumu” noteiktajai kompetencei SAB, līdztekus Drošības policijai un Militārās izlūkošanas un drošības dienestam, īsteno valsts noslēpuma aizsardzības pasākumus. Valsts noslēpuma aizsardzības jomā SAB veic personu pārbaudes, pirms tām izsniedz speciālo atļauju darbam ar valsts noslēpumu, kā arī pārbauda un sertificē darbā ar klasificētu informāciju izmantotas telpas. SAB veic valsts noslēpuma apstrādei paredzēto informācijas sistēmu akreditāciju.

SAB 2017. gadā sagatavoja un izsniedza 584 speciālās atļaujas darbam ar valsts noslēpumu. Procedūra paredz, ka personai ir tiesības SAB pārsūdzēt pārējo valsts drošības iestāžu (DP un MIDD) pieņemtos lēmumus atteikt pieeju valsts noslēpumam. 2017. gadā 23 gadījumos SAB atļaujas darbam ar valsts noslēpumu izsniegšanu ir atteicis, tajā skaitā izskatot DP un MIDD pieņemtos un birojam pārsūdzētos lēmumus. Kritēriji, pēc kuriem tiek izlemts par speciālās atļaujas darbam ar valsts noslēpumu piešķiršanu vai atteikšanu, ir noteikti likuma “Par valsts noslēpumu” 9. pantā.

SAB direktora lēmums par speciālās atļaujas atteikšanu ir pārsūdzams ģenerālprokuroram. 2017. gadā ģenerālprokuroram iesniegtas 17 pārsūdzības par SAB pieņemto lēmumu atteikt atļauju darbam ar valsts noslēpumu. 16 gadījumos ģenerālprokurors ir atzinis, ka SAB lēmums ir bijis pamatots un atbilstošs likuma prasībām. Vienā gadījumā ģenerālprokurors daļēji un uz laiku lēmumu atcēla, nododot atkārtotai skatīšanai.

Industriālā drošība

Industriālais drošības sertifikāts (IDS) apliecina komersantu tiesības pildīt valsts pasūtījumus, kuri saistīti ar piekļuvi valsts noslēpuma objektiem, NATO un ES klasificētajai informācijai, kā arī apliecina komersanta spēju nodrošināt šādas informācijas aizsardzību. Saskaņā ar procedūru nepieciešamās pārbaudes industriālā sertifikāta saņemšanai var veikt visas trīs valsts drošības iestādes, savukārt SAB, balstoties uz pārbaudītiem materiāliem, pieņem lēmumu par sertifikāta izsniegšanu.

2018. gada sākumā spēkā esoši ir 122 SAB izsniegti IDS darbam ar valsts noslēpuma objektiem un 4 – darbam ar NATO klasificēto informāciju. Pārskata periodā SAB pieņēmis lēmumu atteikt izsniegt IDS 6 komersantiem, 5 gadījumos iepriekš izsniegtais IDS anulēts. Saskaņā ar procedūru SAB direktora pieņemtais lēmums par IDS atteikumu var tikt pārsūdzēts ģenerālprokuroram, kura lēmums ir nepārsūdzams. 2017. gadā SAB lēmums par IDS atteikumu pārsūdzēts 4 gadījumos un visos SAB lēmums atstāts negrozīts.

Lai komersants varētu saņemt IDS, ir veiktas uzņēmumu īpašnieku, amatpersonu un darbinieku pārbaudes, un 243 personām izsniegtas speciālās atļaujas darbam ar valsts noslēpuma objektiem, 13 personām izsniegti sertifikāti darbam ar NATO klasificēto informāciju, 10 personām pieeja valsts noslēpumam atteikta.

Mobilo telefonu kontroles iekārtas darbība

SAB atrodas iekārta, ar kuru tiesībsargājošās un valsts drošības iestādes veic mobilo telefonu kontroli. Telefonu kontroles rezultātā iegūtie dati tiek nodoti operatīvās darbības subjektam, kas ir konkrēto telefonsarunu pārtveršanas iniciators un saņēmis Augstākās tiesas tiesneša sankciju. SAB kompetences un atbildības jomā ietilpst likumīga telefonsarunu kontrole, telefonsarunu kontroles tehnisko parametru un metodikas aizsardzība un iegūtās informācijas aizsardzība pret nesankcionētu izpaušanu līdz tās nodošanai operatīvās darbības subjektam.

Pirms telefona kontroles uzsākšanas SAB saņem operatīvās darbības subjekta lēmuma daļu, kurā norādīts:

- lēmuma reģistrācijas numurs;
- amatpersona, kura pieņēmusi lēmumu;
- iestādes vadītājs, kas to apstiprinājis;
- Augstākās tiesas tiesnesis, kas to sankcionējis;
- kontrolējamais telefona numurs;
- termiņš, līdz kādam kontrole veicama.

Uzraudzību pār sarunu operatīvās noklausīšanās atbilstību likumam veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori. Parlamentāro kontroli realizē Saeimas Nacionālās drošības komisija. 2017. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, SAB nav pieļāvis likumpārkāpumus, nodrošinot mobilo telefonu kontroli. Mobilo telefonu kontroles izmantošanas sadalījums starp operatīvās darbības subjektiem ir redzams attēlā:

ESMT mērķu sadalījums pa iestādēm

